

VERSLO TENDENCIJŲ STATISTINIO TYRIMO METODIKA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Verslo tendencijų statistinio tyrimo metodikoje (toliau – metodika) aprašomi mėnesinį verslo tendencijų statistinį tyrimą (toliau – statistinis tyrimas) reglamentuojantys teisės aktai, apibrėžiamos pagrindinės sąvokos, nurodomi naudojami klasifikatoriai, aprašomi duomenų šaltiniai, taikomi metodai, taip pat statistinės informacijos pateikimas vartotojams ir kita informacija.

2. Statistinis tyrimas, kitaip dar vadinamas verslo nuomonių tyrimu, – įmonių vadovų apklausa. Šis tyrimas yra grindžiamas įmonių vadovų nuomone apie įvykusius, esamus ir būsimus jų ūkinės veiklos pokyčius. Statistinis tyrimas yra skirtas trumpalaikiai ekonominei analizei ir prognozėms, t. y. ekonominės veiklos ryšiams ir augimo periodams numatyti, esamai šalies ekonominei būklei ir verslo veiklos pasikeitimų kryptčiai nustatyti. Jis dažnai naudojamas prognozuojant ekonominio ciklo kritinius taškus.

3. Metodika parengta remiantis 2017 m. atnaujintu Europos Komisijos Ekonomikos ir finansinių reikalų generalinio direktorato parengtu verslo ir vartotojų tyrimų bendrosios suderintos Europos Sąjungos (ES) programos vartotojo vadovu.

4. Pagal bendrąją suderintą ES programą Lietuvoje statistinis tyrimas pradėtas vykdyti nuo 1993 m. gegužės mėn., tiriant pramonės, nuo 1994 m. spalio mėn. – statybos, nuo 1996 m. sausio mėn. – mažmeninės prekybos, o nuo 2002 m. gegužės mėn. – paslaugų įmones.

II SKYRIUS TIKSLAS

5. Statistinio tyrimo tikslas – parengti ir paskelbti statistinę informaciją apie pramonės, statybos, mažmeninės prekybos ir paslaugų įmonių įvykusius arba būsimus ekonominius įmonės veiklos pokyčius, pasitikėjimo rodiklius, apibūdinančius konkrečios ūkinės veiklos pokyčius ir tendencijas.

6. Tiriamasis laikotarpis – mėnuo.

7. Pagrindiniai statistinės informacijos vartotojai yra valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, tarptautinės organizacijos, žiniasklaida, verslo ir mokslo atstovai, studentai, kurių poreikiai tenkinami nepažeidžiant konfidencialumo principo.

III SKYRIUS PAGRINDINĖS SĄVOKOS

8. Šioje metodikoje vartojamos sąvokos:

8.1. **Atsakymų balansas** (toliau – balansas) – rodiklis, skaičiuojamas kaip teigiamų ir neigiamų atsakymų į pateiktus anketoje klausimus procentinio pasiskirstymo skirtumas. Balansas gali įgyti reikšmes nuo –100, kai visi respondentai pasirenka kraštinį neigiamą atsakymo variantą, iki +100, kai visi pasirenka teigiamą atsakymo variantą. Balanso pokyčiai atskirais mėnesiais parodo reiškinio tendenciją.

8.2. **Mažmeninės prekybos pasitikėjimo rodiklis** – verslo padėties pasikeitimo, verslo padėties prognozės ir prekių atsargų su priešingu ženklu balansų aritmetinis vidurkis.

8.3. **Pardavimo pajamos** – tipinės veiklos pajamos, gautos ataskaitiniu laikotarpiu pardavus prekes ar suteikus paslaugas (neįskaitant pridėtinės vertės mokesčio). Neįtraukiamos

pajamos, gautos pardavus ilgalaikį materialųjį turtą, taip pat iš finansinės ir investicinės veiklos ir kt.

8.4. **Paslaugų įmonės pajėgumų panaudojimo lygis** – įmonės sąlyginis turimo ilgalaikio ir trumpalaikio turto bei žmogiškųjų išteklių panaudojimo vertinimas, išreikštas procentais.

8.5. **Paslaugų sektoriaus pasitikėjimo rodiklis** – verslo padėties pasikeitimo, teikiamų paslaugų paklausos pasikeitimo ir jos prognozės balansų aritmetinis vidurkis.

8.6. **Pramonės pasitikėjimo rodiklis** – produkcijos paklausos lygio, gamybos prognozės ir atsargų su priešingu ženklu balansų aritmetinis vidurkis.

8.7. **Statybos pasitikėjimo rodiklis** – statybos darbų paklausos ir prognozuojamo darbuotojų skaičiaus balansų aritmetinis vidurkis.

IV SKYRIUS TEISINIS PAGRINDAS

9. Statistinio tyrimo atlikimą reglamentuoja 1997 m. liepos 15 d. Europos Komisijos sprendimas (E/97/1419-C(97)2241) dėl suderintos ES verslo ir vartotojų tyrimų programos.

V SKYRIUS TAIKOMI KLASIFIKATORIAI

10. Atliekant statistinį tyrimą naudojamas Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK 2 red.), patvirtintas Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2007 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. DĮ-226 „Dėl Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus patvirtinimo“. EVRK 2 red. paskelbtas Oficialiosios statistikos portale: osp.stat.gov.lt → [Klasifikatoriai](#).

VI SKYRIUS TIRIAMOJI VISUMA (POPULIACIJA), ELEMENTŲ APRĖPTIS, VERTINAMI PARAMETRAI

11. Statistinio tyrimo stebėjimo vienetas yra įmonė, gaminanti prekes arba teikianti paslaugas rinkai. Statistinio tyrimo visumą sudaro visos ataskaitiniais metais veikusios akcinės ir uždaros akcinės bendrovės, valstybės ir savivaldybės įmonės, užsienio įmonių filialai, individualiosios įmonės, kooperatinės bendrovės, kurių ekonominė veikla apima ekonominės veiklos rūšis pagal EVRK 2 red.:

11.1. Pramonės įmonės – sekcija C, išskyrus 19 skyrių;

11.2. Statybos įmonės – sekcija F;

11.3. Prekybos įmonės – sekcija G, išskyrus 46 skyrių;

11.4. Paslaugų įmonės – sekcijos H, I, J, L, M, N, R ir S, išskyrus 94 skyrių.

12. Priklausomai nuo įmonės ekonominės veiklos rūšies, įmonėms pateikiami skirtingi klausimai apie esamą įmonės situaciją bei buvusius ir būsimus pokyčius:

	Praeitis	Dabartis	Ateitis
Pramonė	Produkcijos gamyba Produkcijos paklausa Konkurencija	Paklausa Produkcijos eksportas Atsargos Gamybos pajėgumas Veiksniai, ribojantys įmonės veiklą	Produkcijos gamyba Produkcijos kainos Darbuotojų skaičius Produkcijos eksportas
Statyba	Statybos darbų mastas Finansinė padėtis Užsakovų nemokumas	Statybos darbų užsakymai Techninis pajėgumas Veiksniai, ribojantys įmonės veiklą	Darbuotojų skaičius Statybos darbų kainos Statybos darbų užsakymai
Prekyba	Verslo padėtis Konkurencija	Verslo padėtis Prekių atsargos	Verslo padėtis Prekių įsigijimas

	Prekių apyvarta Prekyvietės ir sandėlių plotai	Veiksniai, ribojantys įmonės veiklą	Darbuotojų skaičius Prekių kainos
Paslaugos	Verslo padėtis Paklausa Darbuotojų skaičius	Verslo padėtis Veiksniai, ribojantys įmonės veiklą Įmonės pajėgumų panaudojimo lygis	Paklausa Darbuotojų skaičius Paslaugų kainos

13. Iš atsakymų į kiekvieną klausimą skaičiuojami balansai, o iš balansų kiekvienam sektoriui skaičiuojamas agreguotas rodiklis – pasitikėjimo rodiklis. Šiame statistiniame tyrime skaičiuojami 4 pasitikėjimo rodikliai: mažmeninės prekybos, paslaugų sektoriaus, pramonės ir statybos pasitikėjimo rodikliai (žr. 8 punktą).

VII SKYRIUS TAIKOMI METODAI

14. Statistinis tyrimas atliekamas atrankos būdu. Imtis sudaroma nupjautinės atrankos metodu. Imties dydis – apytiksliai 3 400 respondentų (pramonės įmonių – 800, statybos – 600, prekybos ir paslaugų – po 1 000), atrenkamų iš ataskaitiniu laikotarpiu veikusių įmonių. Atrinktos įmonės turi reprezentuoti ekonominės veiklos rūšį pagal EVRK 2 red. 2 ženklų lygiu (pramonės ir prekybos sektoriuose – 3 ženklų lygiu), t. y. jų pajamos turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. visų atitinkamos veiklos pajamų, jose turi dirbti ne mažiau kaip 50 proc. (paslaugų sektoriuje – 30 proc.) visų atitinkamos veiklos įmonėse dirbančių darbuotojų. Atrinkamos visos didžiausios kiekvieno sektoriaus įmonės, o apie 10 procentų įmonių kasmet atrinkamos rotacijos principu.

VIII SKYRIUS STATISTINIŲ DUOMENŲ ŠALTINIAI, DUOMENŲ SURINKIMAS IR APDOROJIMAS

15. Statistinio tyrimo anketos parengtos pagal 1997 m. liepos 15 d. Europos Komisijos sprendimo (E/97/1419-C(97)2241) dėl suderintos ES verslo ir vartotojų tyrimų programos (*European Economy, 1997, Nr. 6*) priede pateiktus klausimynus.

16. Statistiniai duomenys gaunami respondentams užpildžius statistinio tyrimo anketas, tvirtinamas Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu:

- 16.1. Pramonės įmonės verslo tendencijų statistinio tyrimo anketą A-01 (mėnesinę);
- 16.2. Statybos įmonės verslo tendencijų statistinio tyrimo anketą A-02 (mėnesinę);
- 16.3. Prekybos įmonės verslo tendencijų statistinio tyrimo anketą A-03 (mėnesinę);
- 16.4. Paslaugų įmonės verslo tendencijų statistinio tyrimo anketą A-04 (mėnesinę).

17. Statistinių duomenų surinkimo laikotarpis yra einamojo mėnesio pirmos dvi savaitės. Ataskaitų formos skelbiamos Lietuvos statistikos departamento elektroninio statistinių verslo duomenų parengimo ir perdavimo sistemoje *e. Statistika* (<http://estatistika.stat.gov.lt/> → Ataskaitų formos). Elektronines ataskaitų formas galima pildyti prisijungus prie *e. Statistikos* sistemos, naudojant *ABBY eForm Filler* programos priemones arba pateikti elektroniniu paštu, faksu, paštu ar telefonu Lietuvos statistikos departamento Vilniaus duomenų parengimo skyriui (toliau – DPS).

18. Statistinių duomenų įvedimas, tikrinimas ir tinkamumo patvirtinimas įrašo lygmeniu:

18.1. už pirminių duomenų surinkimą ir pirminę kontrolę atsakingi DPS specialistai;

18.2. pirminė aritmetinė ir loginė duomenų kontrolė atliekama pildant klausimyną Lietuvos statistikos departamento elektroninio statistinių verslo duomenų parengimo ir perdavimo sistemoje *e. Statistika*. Sistema *e. Statistika* atlieka klaidų paiešką ir pateikia pranešimus apie rastas pildymo klaidas. Surastos klaidos ištaisomos;

18.3. Sistemoje *e. Statistika* užpildytos elektroninės ataskaitos tiesiogiai patenka į tyrimo duomenų bazę. Ataskaitų, gautų kitu būdu, statistiniai duomenys įvedami į *Oracle* programine įranga sukurtą duomenų įvedimo ir kontrolės programą. Kontrolės reikalavimai pateikiami tyrimo programavimo darbo techninėje užduotyje. Įrašo lygiu aprašytos klaidos sudaro klaidų

klasifikatorių, kuriame yra pateikti klaidų kodai, tekstas, požymiai, nurodantys, ar klaidą privaloma ištaisyti, ar galima ignoruoti, taip pat klaidos kilmės požymis. Klaidos gali būti loginės ir aritmetinės, respondento, įvedimo ar apdoravimo;

18.4. klaidingi rodikliai, netenkinantys redagavimo taisyklių, ištaisomi, esant reikalui susisiekiama su respondentais, t. y. su didelėmis įmonėmis susisiekiama ir įrašoma įmonės pateikta rodiklio reikšmė, mažų ir vidutinių įmonių neužpildytos reikšmės užpildomos pasirenkant neutralų atsakymo į pateiktą klausimą variantą. Naudojamos taisyklės, įvardytos Statistinių duomenų redagavimo ir įrašymo metodinėse rekomendacijose, patvirtintose Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2015 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. DĮ-132 „Dėl Statistinių duomenų redagavimo ir įrašymo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“;

18.5. statistiniai duomenys taisomi, atsižvelgiant į klaidų rūšis: ignoruotinas ir privalomas taisyti. Sprendimą taisyti ar netaisyti ignoruotiną klaidą priima ataskaitas tikrinantis darbuotojas, o privalomos taisyti klaidos visada taisomos;

18.6. respondentams, nepateikusiems ataskaitų, DPS darbuotojai siunčia priminimus ir įspėjimus vadovaudamiesi tvarkos aprašu „Dėl Priemonių statistinių duomenų nepateikusiems respondentams taikymo Lietuvos statistikos departamente“, patvirtintu Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2012 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. DĮ-254.

IX SKYRIUS STATISTINIŲ DUOMENŲ IR STATISTINĖS INFORMACIJOS KOKYBĖS UŽTIKRINIMAS

19. Statistinių duomenų kokybei užtikrinti tikrinami duomenys ir patvirtinamas jų tinkamumas statistinių duomenų masyvų lygmeniu. Įvertinami netikslumai, klaidingi statistiniai duomenys ištaisomi. Analizuojamas įvestų statistinių duomenų išsamumas ir patikimumas.

20. Prieš pateikiant tyrimo rezultatus vartotojams, atliekama rezultatų statistinė analizė ir jų tinkamumo patvirtinimas: analizuojama suvestinė informacija ir lyginama su ankstesnio laikotarpio informacija. Esant išsiskiriančioms reikšmėms, nustatoma neatitikties priežastis ir duomenys redaguojami įrašo lygiu: su įmonėmis išsiaiškinamas duomenų teisingumas ir duomenys patvirtinami.

21. Paskelbus statistinę informaciją Oficialiosios statistikos portale, atnaujinamas tyrimo metainformacijos aprašas, kuriame pateikiama tyrimo statistinių rodiklių kokybę apibūdinanti informacija pagal šias charakteristikas: reikalingumą, tikslumą, patikimumą, savalaikiškumą, palyginamumą ir suderinamumą.

X SKYRIUS STATISTINIŲ DUOMENŲ IR STATISTINĖS INFORMACIJOS KONFIDENCIALUMO UŽTIKRINIMAS

22. Tyrime taikomų statistinio atskleidžiamumo kontrolės taisyklės nustato Integruotos statistikos informacinės sistemos duomenų saugos nuostatai ir Integruotos statistikos informacinės sistemos saugaus elektroninės informacijos tvarkymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2015 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. DĮ-42 (nauja redakcija patvirtinta Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2018 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. DĮ-180).

23. Statistinė tyrimo informacija skelbiama taip, kad būtų apsaugota nuo tiesioginės ir netiesioginės statistinio vieneto duomenų atskleidimo galimybės.

XI SKYRIUS STATISTINIŲ RODIKLIŲ (ĮVERČIŲ) SKAIČIAVIMO FORMULĖS IR KITI TEORINIAI PAAIŠKINIMAI

24. Atliekant statistinį tyrimą, pramonės įmonėms pateikiama 16 klausimų, statybos – 10, prekybos – 11, o paslaugų įmonėms – 9 klausimai. Kiekvienam klausimui siūlomi trys atsakymų

variantai: teigiamas (+), neutralus (=) ir neigiamas (-). Atsakant į statistinio tyrimo anketose pateiktus klausimus galimi tokie teigiamų atsakymų variantai: „padidėjo“, „padidės“, „per didelė“ ir pan., neutralių – „nepasikeitė“, „pakankamas“, „nepasikeis“ ir pan., neigiamų – „sumažėjo“, „sumažės“, „nepakankamas“ ir pan. Atsakydamas į statistinio tyrimo anketos klausimus, respondentas turi pasirinkti vieną iš trijų atsakymų.

25. Statistinio tyrimo įverčiai pateikiami procentais, nurodant atsakymų pasiskirstymą, arba balansais. Balanso pokyčiai parodo ūkinės veiklos tendencijas.

26. Skaičiuojant balansus naudojami įmonių dydžio svoriai (metinės pardavimo pajamos (W)). Atskirai susumuojami teigiami $A(+)$, neigiami $A(-)$ ir neutralūs $A(=)$ kiekvieno klausimo atsakymai:

$$A(+)^k = \sum_{i=1}^N A(+)_i^k * W_i, A(=)^k = \sum_{i=1}^N A(=)_i^k * W_i, A(-)^k = \sum_{i=1}^N A(-)_i^k * W_i,$$

čia:

W_i – atsiskaičiusios įmonės svoris;

k – rodiklio klausimo numeris, $k=1, \dots, K$, K – bendras klausimų skaičius;

i – atsiskaičiusios įmonės numeris, $i=1, \dots, N$, N – bendras atsiskaičiusių įmonių skaičius.

27. Kiekvienam klausimui atskirai apskaičiuojama įmonių, pasirinkusių teigiamus, neigiamus ir neutralius atsakymus, dalis, išreiškiama procentais (C):

$$C(+)^k = \frac{A(+)^k}{A(+)^k + A(=)^k + A(-)^k} * 100,$$

$$C(=)^k = \frac{A(=)^k}{A(+)^k + A(=)^k + A(-)^k} * 100,$$

$$C(-)^k = \frac{A(-)^k}{A(+)^k + A(=)^k + A(-)^k} * 100.$$

28. Teigiamų ir neigiamų atsakymų dalies (procentais) skirtumas vadinamas balansu:

$$B^k = C(+)^k - C(-)^k$$

Į neutralų atsakymo variantą pasirinkusių respondentų dalį skaičiuojant balansą neatsižvelgiama.

29. Apskaičiavus kelių rodiklių balansų aritmetinį vidurkį, gaunamas pasitikėjimo rodiklis (PR):

$$PR = \frac{\sum_{k=1}^K B^k}{K}$$

30. Gauti rezultatai lyginami su ankstesnių laikotarpių statistiniais duomenimis, bet nelyginami sezoniškai.

XII SKYRIUS NAUDOJAMOS KOMPIUTERIŲ PROGRAMOS

31. Statistiniams duomenims įvesti ir apdoroti naudojama *Oracle* programinė įranga.

32. Duomenų analizei, imčiai išrinkti, suvestinei informacijai parengti naudojamas *SAS* arba *R* statistinis paketas ir *MS Excel* skaičiuoklė.

XIII SKYRIUS STATISTINĖS INFORMACIJOS SKLAIDA

33. Statistinė informacija skelbiama Oficialiosios statistikos portale osp.stat.gov.lt pagal Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu tvirtinamą statistinės informacijos skelbimo kalendorių.

34. Mėnesiniai rezultatai pateikiami:

34.1. paskutinę ataskaitinio mėnesio darbo dieną informaciniame pranešime „Verslo tendencijų tyrimo rezultatai ir ekonominių vertinimų rodiklis“;

34.2. paskutinę ataskaitinio mėnesio darbo dieną Oficialiosios statistikos portalo [Rodiklių duomenų bazėje](#).

35. Pirminiai statistiniai duomenys ir suvestinė statistinė informacija Europos Komisijai siunčiama elektroniniu paštu skaičiuoklės *MS Excel* rinkmenomis sutartyje su Europos Komisijos Ekonomikos ir finansų reikalų generaliniu direktoratu numatytais terminais (4–5 darbo dieną iki ataskaitinio mėnesio pabaigos).

36. Statistinė informacija teikiama pagal individualias vartotojų užklausas.

IV SKYRIUS NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

37. Naudota literatūra:

37.1. Business Tendency Surveys: A Handbook, OECD (2003).

37.2. Performance Of The European Union Labour Market, The Joint Harmonised EU Programme Of Business and Consumer Surveys, European Economy, 2000 No 4.

37.3. The Joint Harmonised EU Programme Of Business and Consumer Surveys, User Guide. DG ECFIN, European Commission (updated: February 2017).

XV SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

38. Pasikeitus šioje metodikoje nurodytiems teisės aktams, taikomos galiojančios šių teisės aktų redakcijų nuostatos.

Parengė

Įmonių statistikos skyrius